
KORUNAN ALANLARIN YÖNETİM ETKİNLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

RAPPAM Uygulaması 2022 Yılı Sonuçları
2005 ve 2009 Yılları Karşılaştırması

Nihan YENİLMEZ ARPA, Ufuk COŞGUN, Cihan ERDÖNMEZ,
Cumhur GÜNGÖROĞLU, Sadık Serhat ARDA

Dr. Nihan YENİLMEZ ARPA - Doç. Dr. Ufuk COŞGUN
Doç. Dr. Cihan ERDÖNMEZ - Doç. Dr. Cumhuri GÜNGÖROĞLU
Uzman Sadık Serhat ARDA

KORUNAN ALANLARIN YÖNETİM ETKİNLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

ISBN 978-625-6764-35-4

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2023, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Kasım 2023, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Müge Kuyrukcu
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Ay-bay Kırtasiye İnşaat Gıda Pazarlama ve Ticaret Ltd. Şti.
Çetin Emeç Bulvarı 1314. Cadde No: 37A-B Çankaya/ANKARA
Tel: (0312) 472 58 55

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 46661

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Doğaya ve doğa korumacılara saygıyla
Cumhuriyetimizin 100. Yılına Armağan

Referans Gösterme

Yenilmez Arpa N., Coşgun, U., Erdönmez, C., Güngöroğlu, C., Arda, S. S., 2022. *Korunan Alanların Yönetim Etkinliğinin Değerlendirilmesi RAPPAM Uygulaması 2022 Yılı Sonuçları, 2005 ve 2009 Yılları ile Karşılaştırması*, Ankara, 245 sayfa

ISBN [insert number]

© 2023

Hazırlayanlar

Dr. Nihan YENİLMEZ ARPA¹
Doç. Dr. Ufuk COŞGUN²Doç. Dr. Cihan ERDÖNMEZ³
Doç. Dr. Cumhuri GÜNGÖROĞLU⁴
Uzman Sadık Serhat ARDA⁵

Dizgi - Grafik Tasarım: Koray Solak⁶
Kapak Fotoğrafı: Nihan Yenilmez Arpa, Süha Berberoğlu
İç Görseller: Nihan Yenilmez Arpa

Baskı: Ay-bay Kırtasiye İnşaat Gıda Pazarlama ve Ticaret Ltd. Şti.
Çetin Emeç Bulvarı 1314. Cadde No: 37A-B Çankaya/ANKARA
Tel: (0312) 472 58 55

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 46661

¹Kıdemli Uzman- Serbest Danışman (Tarım ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Park Genel Müdürlüğü -Emekli, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)'nde Kıdemli Uzman)

²Karabük Üniversitesi Orman Fakültesi

³İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Orman Fakültesi

⁴Karabük Üniversitesi Orman Fakültesi

⁵Serbest Danışman (Tarım ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Park Genel Müdürlüğü-Emekli)

⁶PGLOBAL Küresel Danışmanlık ve Eğitim Hizmetleri Tic. A.Ş

Korunan Alanların Yönetim Etkinliğinin Değerlendirilmesi

RAPPAM Uygulaması
2022 Yılı Sonuçları
2005 ve 2009 Yılları
Karşılaştırması

Teşekkürler

Korunan Alanların Yönetim Etkinliğinin Değerlendirilmesi - RAPPAM Uygulaması 2022 Sonuçları, 2005 ve 2009 Karşılaştırması Türkiye'nin Bozkır Ekosistemlerinin Korunması ve Sürdürülebilir Yönetimi Projesi kapsamında gerçekleştirilen Korunan Alanların Yönetim Etkinliğinin İzlenmesi Eğitimi sürecinde katılımcılarla yapılan grup çalışmaları ve örnek etkinlik uygulamaları baz alınarak hazırlandı.

Korunan Alanların Yönetim Etkinliğinin İzlenmesi Eğitimi kapsamında özellikle grup çalışmalarında Türkiye'nin korunan alanlarının RAPPAM aracıyla izlenmesine yönelik uygulamanın yapılması, Tarım ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü Milli Parklar Dairesi Başkanlığı tarafından talep edilmişti. Zira 2005 ve 2009 yıllarında Türkiye'nin Milli Parkları için bu değerlendirme yapılmış ve uzun bir süre tekrarlanmamıştı. Halbuki izleme ve değerlendirme çalışmalarının sistematik olarak yapılması önemlidir. Bu nedenle, Korunan Alan Yönetim Etkinliğinin İzlenmesi Eğitimi- bu değerlendirme için bir fırsat olmuştur. 2022 yılında gerçekleştirilen değerlendirmenin örnek bir değerlendirme olarak uygulanması hem sistem düzeyinde korunan alanların geldiği durumu anlamaya katkı sunmuş ve hem de eğitime katılanların bu aracı uygulayarak daha iyi anlamaları sağlanmıştır. Eğitim, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü ile Tarım ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü işbirliğinde gerçekleştirilmiştir. Gerek RAPPAM uygulamasının yapılması ve gerekse eğitime katılacakların belirlenmesi ve sürece dahil edilmeleri konusundaki özverili katkı ve destekleri için Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü Genel Müdür Yardımcısı ve Projenin Bakanlık adına yöneticisi olan Mustafa BULUT'a ve Projenin Genel Müdürlük adına odak noktası olan Tuğba USTA'ya, proje ekibinden Abdulsamet HAÇAT'a ve diğer tüm proje ekibine;

Geniş katımlı eğitim ve toplantılarda etkinliği ve verimliliği sağlamak ve grup dinamizmini sürdürebilmek adına etkili iletişim ve katılımcı araçların kullanımı son derece önemlidir. Bu amaçla süreçteki kolaylaştırıcılığı ve etkili iletişim kanalları ile eğitimin etkinliğini arttırdığı için İletişim Uzmanı Olcayto EZGİN'e;

2005 ve 2009 RAPPAM uygulamaları ile 2022 uygulamasının karşılaştırılması için daha önceki yıllarda yapılan değerlendirme çalışmalarının sonuçları ve yayınları karşılaştırmada önemliydi. Mevcut yayınların yanı sıra özellikle 2009 yılı çalışmasının veri tabanını sağlayan Doğa Koruma Merkezi Genel Müdür Yardımcısı Yıldırım Lis'e'ye;

Korunan alanların yönetim etkinliğinin izlenmesi eğitimine Türkiye'nin pek çok ilinden katılım sağlayan Doğa Koruma ve Milli parklar genel Müdürlüğü çalışanlarına, akademisyenlere ve STK temsilcilerine;

Eğitimin yapılması ve bu yayının da çıkarılmasına fırsat sunan Türkiye'nin Bozkır Ekosistemlerinin Korunması ve Sürdürülebilir Yönetimi Projesi'ne ve bu projenin yürütülmesinden sorumlu Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) Orta Asya ve Türkiye Temsilcisi Sayın Viorel GUTU ile Türkiye Temsilci Yardımcısı Sayın Aşegül SELİŞİK ve tüm proje ekibine;

Eğitimin uygulanmasından sorumlu olan hizmet sağlayıcı PGOBAL Küresel Danışmanlık ve Eğitim Hizmetleri Tic. A.Ş. 'nin özverili ve titiz organizasyonlarından dolayı PGLOBAL ekibine ve bu eserin kitap haline getirilmesindeki her türlü katkılarından dolayı Alpaslan GİRAYALP'a;

Bu kitabın tüm doğa korumacılara ve doğa dostlarına yararlı olması dileklerimizle teşekkür ederiz.

İçindekiler

Teşekkürler	v
Kısaltmalar Listesi	xiv
Yönetici Özeti	2
İçerik	3
Giriş	5
1. RAPPAM Kavramsal Çerçeve	16
2. 2022 Yılı RAPPAM Uygulaması Sonuçları ve Değerlendirmesi - Milli Parklar	22
2.1. 2022 Yılı Değerlendirmesi-Milli Parklar	22
2.2. 2022 Yılı Değerlendirme Sonuçları-Milli Parklar	23
2.2.1. Baskı ve Tehditler	24
2.2.2. Biyolojik Çeşitlilik	37
2.2.3. Sosyo-Ekonomik Önem	41
2.2.4. Hassasiyet-Durum	43
2.2.5. Amaçlar	46
2.2.6. Yasal Güvenlik	48
2.2.7. Korunan Alan Tasarımı ve Planlaması	51
2.2.8. Personel	54
2.2.9. İletişim ve Bilgi Girdileri	56
2.2.10. Altyapı	59
2.2.11. Finansman	61
2.2.12. Yönetim Planlaması	65
2.2.13. Yönetimde Karar Verme Süreçleri	67
2.2.14. Araştırma, İzleme ve Değerlendirme	70
2.2.15. Çıktılar	72
2.2.16. Korunan Alan Sistem Seviyesi Tasarımı	74
2.2.17. Korunan Alan Politikaları	77
2.2.18. Politika Ortamı	80
3. 2022 Yılı RAPPAM Uygulaması Sonuçları ve Değerlendirilmesi- Tabiat Parkları	84
3.1. 2022 Yılı Değerlendirmesi-Tabiat Parkları	84
3.2. 2022 Yılı Değerlendirme Sonuçları-Tabiat Parkları	87
3.2.1. Baskı ve Tehditler	87
3.2.2. Biyolojik Çeşitlilik	97
3.2.3. Sosyo-Ekonomik Önem	100
3.2.4. Hassasiyet-Durum	103
3.2.5. Amaçlar	105
3.2.6. Yasal Güvenlik	107
3.2.7. Korunan Alan Tasarımı ve Planlaması	109
3.2.8. Personel	111
3.2.9. İletişim-Bilgi	113
3.2.10. Altyapı	115
3.2.11. Finansman	117
3.2.12. Yönetim Planlaması	119
3.2.13. Yönetim Karar Verme Süreçleri	121
3.2.14. Araştırma, Geliştirme ve İzleme	123
3.2.15. Çıktılar	125
3.2.16. Politika Ortamı	127
3.2.17. Korunan Alan Politikaları	129

4. 2005, 2009 ve 2022 Yılları Karşılaştırılması	
4.1. Milli Parklar için 2005, 2009 ve 2022 Yılları Sonuçlarının Karşılaştırılması ve Analizi	146
4.1.1. Ortam	146
4.1.2. Yönetim Etkinliği	158
4.1.3. Korunan Alan Sistemi	168
4.2. Tabiat Parklar için 2009 ve 2022 Yılları Sonuçlarının Karşılaştırılması ve Analizi	171
4.2.1. Ortam	171
4.2.2. Yönetim Etkinliği	175
5. Sonuç ve Öneriler	180
Kaynaklar	190
Ekler	194
EK-1. Katılımcı Listesi	196
EK-2. RAPPAM uygulaması yapılan milli park ve tabiat parklarının listesi	199
EK-3. RAPPAM Formu	201
EK-4. Kırsal Peyzajların Korunmasında Korunan Alanların Rolü, Önemi, Sorunlar ve Çözüm Önerileri-Makale-Özet	216
EK 5 RAPPAM Yönteminin Unsurları ve Ölçütlerinin Önceliklendirilmesi	224

Şekil Listesi

Şekil 1.	Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından yönetilen korunan alan kategorileri ve sayısı	7
Şekil 2.	Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından yönetilen korunan alan kategorileri ve toplam alanı	8
Şekil 3.	Baskı unsurlarının milli parklar üzerine kümülatif dağılımı	26
Şekil 4.	Baskı unsurlarının kümülatif dağılımı (en yüksekten en düşüğe doğru)	27
Şekil 5.	Baskı unsurlarının her bir milli park için kümülatif dağılımı	29
Şekil 6.	Baskı unsurlarının her bir milli park için kümülatif dağılımı-en yüksekten en düşüğe doğru	29
Şekil 7.	Tehdit unsurlarının milli parklar için kümülatif dağılımı	35
Şekil 8.	Tehdit unsurlarının her bir milli park için kümülatif dağılımı	36
Şekil 9.	Biyolojik çeşitlilik unsurlarının kümülatif değerlendirilmesi	38
Şekil 10.	Biyolojik çeşitlilik açısından 45 milli parkın durumu	38
Şekil 11.	Biyolojik çeşitlilik açısından en yüksekten en düşüğe doğru milli parkların durumu	39
Şekil 12.	Biyolojik çeşitlilik unsurlarının kümülatif değerlendirme yüzdesi ve dağılımı	39
Şekil 13.	Milli parkların sosyo-ekonomik önemin kümülatif değerlendirmesi	42
Şekil 14.	Sosyo-ekonomik önem unsurlarının her bir milli park için kümülatif değerlendirmesi	43
Şekil 15.	Milli parkların hassasiyet durumunun kümülatif değerlendirilmesi	44
Şekil 16.	Hassasiyet-durum unsurlarının her bir milli park için kümülatif değerlendirmesi	45
Şekil 17.	Milli parkların amaç unsurlarının kümülatif değerlendirilmesi	47
Şekil 18.	Amaç unsurlarının her bir milli park için kümülatif değerlendirmesi	48
Şekil 19.	Milli parkların yasal güvenlik unsurlarının kümülatif değerlendirilmesi	49
Şekil 20.	Yasal güvenlik unsurlarının her bir milli park için kümülatif değerlendirilmesi	51
Şekil 21.	Milli park tasarımı ve planlanması unsurlarının kümülatif değerlendirilmesi sonuçları	52
Şekil 22.	Korunan Alan Tasarımı ve Planlanması unsurlarının her bir milli park için kümülatif değerlendirilmesi	53
Şekil 23.	Milli park personel durumunun kümülatif değerlendirilmesi sonuçları	55
Şekil 24.	Milli park personel durumunun her bir milli park için kümülatif değerlendirilmesi	56
Şekil 25.	Milli park iletişim ve bilgi girdileri unsurunun kümülatif değerlendirme sonuçları	57
Şekil 26.	Milli park iletişim ve bilgi girdileri durumunun her bir milli park için kümülatif değerlendirilmesi	58
Şekil 27.	Milli park altyapı durumunun kümülatif değerlendirme sonuçları	60
Şekil 28.	Milli park altyapı durumunun her bir milli park için kümülatif değerlendirilmesi	61
Şekil 29.	Milli park finansman unsurunun kümülatif değerlendirme sonuçları	62
Şekil 30.	Milli park finansman durumunun her bir milli park için kümülatif değerlendirilmesi	64
Şekil 31.	Milli park yönetim planlaması unsurunun kümülatif değerlendirme sonuçları	66
Şekil 32.	Milli park yönetim planlaması durumunun her bir milli park için kümülatif değerlendirilmesi	67
Şekil 33.	Milli park yönetimde karar verme süreçlerinin kümülatif değerlendirme sonuçları	68
Şekil 34.	Milli park yönetimde karar verme süreçleri durumunun her bir milli park için kümülatif değerlendirilmesi	69
Şekil 35.	Milli park AR-GE unsurunun kümülatif değerlendirme sonuçları	71
Şekil 36.	Milli park AR-GE durumunun her bir milli park için kümülatif değerlendirilmesi	71
Şekil 37.	Milli park çıktılar unsurunun kümülatif değerlendirme sonuçları	73
Şekil 38.	Milli park çıktılar durumunun her bir milli park için kümülatif değerlendirilmesi	73
Şekil 39.	Milli park sistem seviyesi tasarım unsurunun kümülatif değerlendirme sonuçları	75

Şekil 40.	Korunan alan politikaları unsurunun kümülatif değerlendirme sonuçları	79
Şekil 41.	Milli park politika ortamı unsurunun kümülatif değerlendirme sonuçları	81
Şekil 42.	Türkiye'deki tabiat parklarının sayısal ve alansal olarak dağılımı, 1983-2022	85
Şekil 43.	Tabiat parklarının yıllara göre (1983-2022 sonu itibariyle) alansal dağılımı (Ha)	86
Şekil 44.	Tabiat parklarının yıllara göre (1983-2022 sonu itibariyle) sayısal dağılımı (adet)	86
Şekil 45.	Baskı unsurlarının değerlendirmeye konu tabiat parkları üzerine olan kümülatif dağılımı	90
Şekil 46.	Baskı unsurlarının değerlendirmeye alınan TP'lerin her biri için kümülatif dağılımı	92
Şekil 47.	Tehdit unsurlarının tabiat parkları için kümülatif dağılımı	95
Şekil 48.	Tehdit unsurlarının her tabiat parkı için kümülatif dağılımı	97
Şekil 49.	Biyolojik çeşitlilik unsurlarının kümülatif değerlendirilmesi	98
Şekil 50.	Biyolojik çeşitlilik açısından tabiat parklarının durumu	99
Şekil 51.	Sosyo-ekonomik önem unsurlarının kümülatif değerlendirilmesi	101
Şekil 52.	Sosyo-ekonomik önem unsurlarının her bir tabiat parkı için değerlendirme durumu	101
Şekil 53.	Hassasiyet-durum unsurlarının kümülatif değerlendirilmesi	103
Şekil 54.	Hassasiyet-durum unsurlarının her bir tabiat parkı için kümülatif değerlendirmesi	104
Şekil 55.	Amaçlar unsurlarının kümülatif değerlendirilmesi	105
Şekil 56.	Amaçlar unsurlarının her bir tabiat parkı için kümülatif değerlendirmesi	106
Şekil 57.	Yasal güvenlik unsurlarının kümülatif değerlendirilmesi	107
Şekil 58.	Yasal güvenlik unsurlarının her bir tabiat parkı için kümülatif değerlendirmesi	108
Şekil 59.	Korunan alan tasarım ve planlaması unsurlarının kümülatif değerlendirilmesi	109
Şekil 60.	Korunan alan tasarımı ve planlaması unsurlarının her bir tabiat parkı için kümülatif değerlendirilmesi	110
Şekil 61.	Personel unsurlarının kümülatif değerlendirilmesi	111
Şekil 62.	Personel unsurlarının her bir tabiat parkı için kümülatif değerlendirilmesi	112
Şekil 63.	İletişim-bilgi unsurlarının kümülatif değerlendirilmesi	113
Şekil 64.	İletişim-bilgi unsurlarının her bir tabiat parkı için kümülatif değerlendirilmesi	114
Şekil 65.	Altyapı unsurlarının kümülatif değerlendirilmesi	115
Şekil 66.	Altyapı unsurlarının her bir tabiat parkı için kümülatif değerlendirilmesi	116
Şekil 67.	Finansman unsurlarının kümülatif değerlendirilmesi	117
Şekil 68.	Finansman unsurlarının her bir tabiat parkı için kümülatif değerlendirilmesi	118
Şekil 69.	Yönetim planlaması unsurlarının kümülatif değerlendirilmesi	119
Şekil 70.	Yönetim planlaması unsurlarının her bir tabiat parkı için kümülatif değerlendirilmesi	120
Şekil 71.	Yönetim karar verme süreçleri unsurlarının kümülatif değerlendirilmesi	121
Şekil 72.	Yönetim karar verme süreçleri unsurlarının her bir tabiat parkı için kümülatif değerlendirilmesi	122
Şekil 73.	Araştırma, geliştirme ve izleme unsurlarının kümülatif değerlendirilmesi	123
Şekil 74.	Araştırma, geliştirme ve izleme unsurlarının her bir tabiat parkı için kümülatif değerlendirilmesi	124
Şekil 75.	Çıktılar unsurlarının kümülatif değerlendirilmesi	125
Şekil 76.	Çıktılar unsurlarının her bir tabiat parkı için kümülatif değerlendirilmesi	126
Şekil 77.	Politika ortamı unsurlarının kümülatif değerlendirilmesi	128
Şekil 78.	Korunan alan politikaları unsurlarının kümülatif değerlendirilmesi	130
Şekil 79.	Korunan alan sistem seviyesi tasarımı unsurlarının kümülatif değerlendirilmesi	132

Şekil 80.	2005, 2009 ve 2022 yılları baskı unsurlarındaki değişim	146
Şekil 81.	2005, 2009 ve 2022 yılları tehdit unsurlarındaki değişim	147
Şekil 82.	2005, 2009 ve 2022 yıllarına ait baskılardaki değişim.	149
Şekil 83.	2005, 2009 ve 2022 yıllarına ait tehditlerdeki değişim	149
Şekil 84.	2005, 2009 ve 2022 yıllarına ait biyolojik çeşitlilik durumunun karşılaştırılması	153
Şekil 85.	2005, 2009 ve 2022 yıllarına ait sosyo-ekonomik önem durumunun karşılaştırılması	155
Şekil 86.	2005, 2009 ve 2022 yılları hassaslıktaki değişim durumu	157
Şekil 87.	2005, 2009 ve 2022 planlama unsurlarının karşılaştırılması	158
Şekil 88.	2005, 2009 ve 2022 değerlendirme yılları-yönetim planlaması unsurlarındaki değişim	159
Şekil 89.	2005, 2009 ve 2022 yılları girdiler unsurlarının karşılaştırılması	159
Şekil 90.	2005, 2009 ve 2022 değerlendirme yılları- girdilerdeki değişim	160
Şekil 91.	2005, 2009 ve 2022 yılları süreçler unsurlarının karşılaştırılması	163
Şekil 92.	2005, 2009 ve 2022 değerlendirme yılları-süreçlerdeki değişim	164
Şekil 93.	2005, 2009 ve 2022 yılları çıktılar unsurlarının karşılaştırılması	165
Şekil 94.	2005,2009 ve 2022 yılları çıktılardaki değişim	166
Şekil 95.	2005, 2009 ve 2022 değerlendirme dönemleri yönetim etkinliğindeki değişim	167
Şekil 96.	2005, 2009 ve 2022 yılları sistem düzeyinde değerlendirme durum karşılaştırılması	168
Şekil 97.	2005, 2009 ve 2022 yılları korunan alan politikaları değerlendirme durum karşılaştırılması	169
Şekil 98.	2005, 2009 ve 2022 yılları politika ortamı değerlendirme durum karşılaştırılması	170
Şekil 99.	2005, 2009 ve 2022 yılları korunan alan sisteminin karşılaştırılması	170
Şekil 100.	2009 ve 2022 yıllarına ait baskılardaki değişim	171
Şekil 101.	2009 ve 2022 yıllarına ait tehditlerdeki değişim	172
Şekil 102.	2009 ve 2022 yıllarına ait biyolojik çeşitlilik durumunun karşılaştırılması	173
Şekil 103.	2009 ve 2022 yıllarına ait sosyo-ekonomik önem durumunun karşılaştırılması	173
Şekil 104.	2009 ve 2022 yılları hassaslıktaki değişim durumu	174
Şekil 105.	2009 ve 2022 değerlendirme yılları yönetim planlamasındaki değişim	175
Şekil 106.	2009 ve 2022 değerlendirme yılları girdilerdeki değişim	175
Şekil 107.	2009 ve 2022 değerlendirme yılları süreçlerdeki değişim	176
Şekil 108.	2009 ve 2022 yılları çıktılardaki değişim	176
Şekil 109.	2009 ve 2022 yılları tabiat parkları yönetim etkinliği genel değerlendirme	177
Şekil 110.	Yerküredeki biyolojik çeşitlilik açısından 36 sıcak noktası	181
Şekil 111.	Korunan alanlar ve OECM'lerin dağılımı	183
Şekil 112.	Korunan alan yönetim etkinliğinin değerlendirme mantıksal çerçevesi	225

Tablo Listesi

Tablo 1. RAPPAM değerlendirme unsurları	18
Tablo 2. RAPPAM uygulaması grup dağılımı	23
Tablo 3. IUCN baskı ve tehditlerinin istesi ve 2022 değerlendirmesinde ilave edilen baskı ve tehditler	25
Tablo 4. Baskı unsurlarının milli parklar üzerine olan kümülatif etkisi ve baskı unsurlarının milli parklara dağılımı	26
Tablo 5. IUCN baskı ve tehditlerinin listesi ve 2022 değerlendirmesinde ilave edilen tehdit unsurları	31
Tablo 6. Milli parklar için tehdit unsurları ve dağılımı	33
Tablo 7. Tehdit unsurları ve tehdit unsurlarının kümülatif dağılımı	35
Tablo 8. 45 Milli parkın biyolojik çeşitlilik değerlendirme durumu	37
Tablo 9. Sosyo-ekonomik önemin değerlendirme skoru	41
Tablo 10. Hassasiyet-durum değerlendirme skoru	44
Tablo 11. Amaçlar değerlendirme skoru	46
Tablo 12. Yasal güvenlik değerlendirme skoru	49
Tablo 13. Korunan alan tasarımı ve planlaması değerlendirme skoru	52
Tablo 14. Personel durumunu değerlendirme skoru	54
Tablo 15. İletişim ve bilgi girdileri değerlendirme skoru	57
Tablo 16. Altyapı durumu değerlendirme skoru	59
Tablo 17. Finansman durumu değerlendirme skoru	62
Tablo 18. Yönetim planlaması durumu değerlendirme skoru	65
Tablo 19. Yönetimde karar verme süreçlerini değerlendirme skoru	68
Tablo 20. Araştırma, izleme ve değerlendirme unsurlarını değerlendirme skoru	70
Tablo 21. Çıktılar unsurlarını değerlendirme skoru	72
Tablo 22. Korunan alan sistem seviyesi tasarımı değerlendirme skoru	75
Tablo 23. Korunan alan politikaları değerlendirme skoru	79
Tablo 24. Politika ortamı değerlendirme skoru	80
Tablo 25. IUCN baskı ve tehditlerinin listesi ve 2022 değerlendirmesinde ilave edilen baskı ve tehditler	88
Tablo 26. Baskı unsurlarının değerlendirmeye alınan tabiat parkları üzerine olan kümülatif etkisi	89
Tablo 27. Baskı unsurlarının değerlendirmeye alınan her bir tabiat parkına göre dağılımı	91
Tablo 28. IUCN baskı ve tehditlerinin listesi ve 2022 değerlendirmesinde ilave edilen tehdit unsurları	93
Tablo 29. Tabiat parklarının tehdit unsurlarının kümülatif değerlendirmesi	94
Tablo 30. Tabiat parkları için tehdit unsurları ve dağılımı	96
Tablo 31. Tabiat parklarının biyolojik çeşitlilik değerlendirme unsurları ve değerlendirme durumu	98
Tablo 32. Sosyo-ekonomik önemin unsurları ve değerlendirme skoru	100
Tablo 33. Hassasiyet-durum unsurları ve değerlendirme skoru	103

Tablo 34. Amaçlar unsurları ve değerlendirme skoru	105
Tablo 35. Yasal güvenlik unsurları ve değerlendirme skoru	107
Tablo 36. Korunan alan tasarımı ve planlaması unsurları ve değerlendirme skoru	109
Tablo 37. Personel unsurları ve değerlendirme skoru	111
Tablo 38. İletişim-bilgi unsurları ve değerlendirme skoru	113
Tablo 39. Altyapı unsurları ve değerlendirme skoru	115
Tablo 40. Finansman unsurları ve değerlendirme skoru	117
Tablo 41. Yönetim planlaması unsurları ve değerlendirme skoru	119
Tablo 42. Yönetim karar verme süreçleri unsurları ve değerlendirme skoru	121
Tablo 43. Araştırma, geliştirme ve izleme unsurları ve değerlendirme skoru	123
Tablo 44. Çıktılar unsurları ve değerlendirme skoru	125
Tablo 45. Politika ortamı unsurları ve değerlendirme skoru	127
Tablo 46. Korunan alan politikaları unsurları ve değerlendirme skoru	129
Tablo 47. Korunan alan politikaları unsurları ve değerlendirme skoru	131
Tablo 48. 2005, 2009 ve 2022 karşılaştırması değerlendirme unsurları ve ölçütleri	137
Tablo 49. 2005, 2009 ve 2022 yılları değerlendirmelerine ait temel bilgiler	145
Tablo 50. 2009 ve 2022 yılı RAPPAM değerlendirmesi sonrasındaki genel öneriler	184
Tablo 51. Etkin korunan alan yönetim öncelik değerlendirmesi	226
Tablo 52. Ortam unsuru öncelik değerlendirmesi	226
Tablo 53. Planlama unsuru öncelik değerlendirmesi	227
Tablo 54. Etkin korunan alan yönetim süreç/yönetim unsuru öncelik değerlendirmesi	228
Tablo 55. Etkin korunan alan yönetim girdi unsuru öncelik değerlendirmesi	228
Tablo 56. Çıktı unsuru öncelik değerlendirmesi	229
Tablo 57. Sonuçlar unsuru öncelik değerlendirmesi	230
Tablo 58. Etkin korunan alan yönetimi için eylem planı	233

Kısaltmalar Listesi

AB	Avrupa Birliği	RAPPAM	Rapid Assessment and Prioritization of Protected Area Management (Korunan Alan Yönetiminin Hızlı Değerlendirilmesi ve Önceliklendirilmesi)
ABD	Amerika Birleşik Devletleri	RES	Rüzgar Enerji Santrali
BÇ	Biyolojik Çeşitlilik	STK	Sivil Toplum Kuruluşu
BÜGEM	Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü	TMMOB	Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
DKMPGM	Doğa Koruma ve Millî Parklar Genel Müdürlüğü	TMP	Tarihi Millî Park
EoH	Enhancing our Heritage- Monitoring and managing for success in World Natural Heritage sites (Dünya doğal miras alanlarında başarının izlenmesi ve yönetilmesi)	TL	Türk Lirası
FAO	Food and Agriculture Organization (Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü)	TOB	Tarım ve Orman Bakanlığı
GEF	Global Environment Facility (Küresel Çevre Fonu)	TOD	Türkiye Ormancılar Derneđi
GP	Gelişme Planı	TP	Tabiat Parkı
Ha	Hektar	UDGP	Uzun Devreli Gelişme Planı
HES	Hidroelektrik Santrali	UNDP	United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)
IUCN	Uluslararası Doğayı Koruma Birliği	UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu)
JES	Jeotermal Enerji Santrali	USD	United States Dollar (Amerikan Doları)
KA	Korunan Alan	WCPA	World Commission on Protected Areas (Dünya Korunan Alanlar Komisyonu)
METT	Management Effectiveness Tracking Tool (Korunan Alanlarda Yönetim Etkinliğini İzleme Aracı)	WWF	World Wide Fund for Nature (Dünya Doğayı Koruma Vakfı)
MP	Millî Park	YHGS	Yaban Hayatı Geliştirme Sahası Yönetim Planı
OGM	Orman Genel Müdürlüğü	YP	Yönetim Planı
PAME	Protected Areas Management Effectiveness (Korunan Alanlar Yönetimi Etkinliği)		

Yönetici Özeti

Korunan Alanların Yönetim Etkinliğinin Değerlendirilmesi RAPPAM Uygulaması 2022 Yılı Sonuçları, 2005 ve 2009 Yılları ile Karşılaştırması Kitapçığı, 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu ve Milli Parklar Yönetmeliği'ne göre yönetilen milli park ve tabiat parklarının yönetim etkinliğinin değerlendirilmesini, 2005 ve 2009 yılları değerlendirmeleri ile 2022 yılı karşılaştırmasını ve korunan alan sistemlerine yönelik önerileri kapsamaktadır. Kitapçığın hazırlanış amacı, 2022 yılı değerlendirmesi ile 2005 ve 2009 yılları sonuçlarını karşılaştırarak yöneticilere ve uygulayıcılara yönlendirici olmak, korunan alanların sistematik olarak değerlendirilmesine ve korunan alanların yönetim etkinliğini güçlendirmeye katkıda bulunmaktır.

Korunan alanlar; biyolojik çeşitliliğin korunmasındaki en etkili araçtır. Bu alanlar doğal değerlerin korunmasının yanı sıra doğa bilincini artırma, kırsal kalkınmayı destekleme, iklim değişikliğinin olası etkilerini azaltma, pek çok farklı paydaş grubu ile işbirliği olanaklarını güçlendirme ve doğada deneyimler edinmede de destekleyici alanlardır. Yine, korunan alanlar özellikle gen kaynaklarının korunmasına da katkı sunmaları nedeniyle genetik kaynakların sığınakları ve gıda güvenliğinin garantileridir. Bu nedenle, etkili bir alan yönetimi çok önemlidir. Etkin ve sürdürülebilir bir alan yönetimi, yasal ve yönetsel düzenlemeler, iş birliği ve birlikte çalışma kültürü, finansal ve insan kaynağı ve elbette izleme ile süreç ve sonuçların değerlendirilmesini de gerektirir. Yönetim etkinliğinin değerlendirilmesi ile iyi giden ve aksayan durumlar, ihtiyaçlar ve edinilen dersler ortaya konarak gerekli önlemlerin en hızlı şekilde alınmasına olanak sunulur.

Korunan alanların yönetim etkinliğinin değerlendirilmesi, Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN), Dünya Korunan Alanlar Komisyonu (WCPA) tarafından, korunan bir alanın esas olarak değerlerinin ne ölçüde korunduğu ve korunan alanın yönetim amaç ve hedeflerine ulaşma yönünde ne kadar iyi yönetildiğinin değerlendirilmesi olarak tanımlanır.

Türkiye'de 1956 yılında 6831 Sayılı Orman Kanunu'nda konu edilen Milli Park kavramı 1958 yılında Yozgat Çamlığı Milli Parkı'nın ilanı ile gündeme girmiştir. 1958 yılında başlayan milli park uygulamalarına yönelik yaklaşımlar küresel düzeydeki gelişmelere bağlı olarak sürekli değişmiş ve gelişmiştir. Küresel düzeydeki yaklaşımlar Türkiye'nin korunan alan sistemlerine de entegre edilmiş ve yaygınlaştırılmıştır. Korunan alanların yönetim etkinliğinin değerlendirilmesine yönelik çalışmalar da özellikle 2000'li yıllardan bu yana gerek dış kaynaklı projeler vasıtasıyla gerekse doğa koruma ile ilgili ana kurum ve kuruluşların kendi çabalarıyla yürütülmüştür.

Özellikle Korunan Alan Yönetiminin Hızlı Değerlendirme ve Önceliklendirme Yöntemi (RAPPAM) ve Korunan Alanlarda Yönetim Etkinliğini İzleme Aracı (METT) korunan alanların yönetim etkinliğini değerlendirmede en etkili olarak kullanılan araçlardan olmuştur.

İlk olarak 2005 yılında 33 adet milli parkın yönetim etkinliğinin değerlendirilmesi ile başlayan RAPPAM uygulaması, 2009 yılında 40 milli park ve 30 tabiat parkının değerlendirilmesi ile devam etmiş ve 2022 yılında da 45 milli park ve 26 tabiat parkının üçüncü kez değerlendirilmesi yapılmıştır.

Bu kitap, 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu kapsamında yönetilen 45 milli park ve 26 tabiat parkının RAPPAM aracıyla değerlendirilmesini içermekte ve 2022, 2005 ve 2009 yılları değerlendirmelerini karşılaştırmalı olarak ele almaktadır. Ayrıca bu değerlendirmeler vasıtasıyla koruma ve alan yönetimindeki güçlü ve zayıf yönleri ortaya koyarak korunan alanların yönetim etkinliğini güçlendirmeye yönelik öneriler sunmaktadır.

İçerik

Bu kitap, altı bölümden oluşmuştur. İlk bölümde RAPPAM metodolojisinin kavramsal çerçevesi verilmiştir. Bu bölümde, uygulanan RAPPAM değerlendirme aracının anlaşılmasını sağlamak amaçlanmıştır.

Sonraki bölümlerde 2022 yılındaki uygulama sonuçları ve değerlendirmesi ile 2005-2009 ve 2022 yılları uygulamalarının karşılaştırılması verilmiştir. 2022 yılı uygulamasına hem milli parklar hem de tabiat parkları için ayrı ayrı ve kapsamlı olarak yer almıştır.

Kitabın son bölümünde daha önceki yıllarda gündeme getirilen öneriler ve edinilen dersler ile birlikte 2022 yılındaki çalışma ile gündeme gelen öneriler kapsamlı olarak verilmiştir.

Son bölümde ise değerlendirmeye katılanların listesi (EK-1) ve RAPPAM uygulaması yapılan alanların listesi (EK-2), RAPPAM formuna (EK-3) yer verilmiştir. İlave olarak 12-13 Haziran 2013 tarihinde Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü Milli Parklar Dairesi Başkanlığı Alan Yönetimi Şube Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen “Türkiye’nin korunan alanlarında sürdürülebilir alan yönetimi stratejilerinin belirlenmesi” çalıştay sonuçlarına da yer verilmiştir. Çalıştay çıktıları, 8-11 Aralık 2016 tarihinde TMMOB Peyzaj Mimarları Odası tarafından Antalya’da düzenlenen “Söylem ve Eylem” Uluslararası Katılımlı Peyzaj Mimarlığı 6. Kongre’sinde Dr. Nihan YENİLMEZ ARPA tarafından sözlü bildiri olarak sunulmuştur. Söz konusu çalışma, Kongre Bildiri Kitabında tam metin olarak 311-339 sayfalarında yer almıştır (ISBN: 978-605-01-1040-1). Çalışmanın kısa özeti yine yayında özet olarak verilmiştir (EK-4). Bu çalışmalara ilave olarak 2022 yılı RAPPAM değerlendirmesi sürecinde “RAPPAM Yönteminin Unsurları ve Ölçütlerinin Önceliklendirilmesi” ne yönelik de bir çalışma yapılmıştır. Bu değerlendirme de ekler bölümünde ayrı bir bölüm olarak yer almıştır (EK-5). RAPPAM aracının önceliklendirilmesindeki amaç yöntemde yer alan her bir konu başlığının Türkiye’nin korunan alanları bakımından ve korunan alanların yöneticileri ve çalışanları açısından ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktır.

Bu kitap, içerik olarak Cumhuriyetimizin 100 yıllık süveni içinde milli parkçılığımızın da 65 yıllık mücadelesine farklı boyutlarda yer vermektedir.

Bu içerik, hem bugün ve hem de gelecekte doğa koruma ve milli parklar konusunu çalışanlar ve gönül verenler tarafından geliştirilme ve zenginleştirmeye açmıştır.